חיי שרה ב

א. אויפן פסוק[1] „ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי גו' " וואָס אברהם אבינו האָט געזאָגט צו אליעזר'ן, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי" און איז מפרש[2]: „ולא אמר ואלקי הארץ ולמעלה אמר ואשביעך וגו' אמר לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי ה' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא ה' רגיל בארץ"[3].

לערנענדיק בפשטות, קומט רש"י באַוואַרענען דעם טעם השינוי אין די פסוקים — וואָס אין דעם פסוק זאָגט ער ניט „ואלקי הארץ", און אין פריערדיקן פסוק זאָגט ער „ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ" — איז עס רש"י מסביר „אמר לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ כו'".

לפ"ז דאַרף מען אָבער פאַרשטיין:

א) דער שינוי איז דאָך נאָר אין דעם וואָס אין דעם פסוק שטייט נאָר „אלקי השמים" „ולמעלה" שטייט אויך „אלקי הארץ" — טאָ פאַרוואָס איז רש"י מעתיק אויך דעם וואַרט „ה"[4] וואָס שטייט אויך אין דעם פריערדיקן פסוק: „ואשביעך בה"[5]?

ב) צוליב וואָס איז ער מעתיק דעם המשך הכתוב „אשר לקחני מבית אבי"[6], וואָס דאָס איז זיכער ניט נוגע צו דער שאלה?

[ואע"פ אָז, בפשטות, איז ער דאָס מעתיק צוליב דעם וואָס ער זאָגט ווייטער בפירושו „אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא כו" איז דאָך דאָס גופא ניט פאַרשטאַנדיק, כדלקמן].

ג) פאַרוואָס דאַרף רש"י מפרט זיין „ולא אמר ואלקי הארץ" — אָ זאָך וואָס מען זעט דאָס אַליין? ער האָט געדאַרפט אַנהייבן: ולמעלה אמר כו'. פון לשון רש"י איז משמע אָז ס'איז דאָ אַ סברא אָז דאָ האָט געדאַרפט שטיין „אלקי הארץ" און דעריבער פרעגט ער (בתמי') „ולא אמר ואלקי הארץ", און די תמי' ווערט שטאַרקער מצד דעם וואָס „ולמעלה אמר".

מ'קען ניט זאָגן אָז די סברא פאַרוואָס עס דאַרף דאָ שטיין „ואלקי הארץ" איז

---

1) פרשתנו כד, ז.

2) כללות לשון רש"י זה הוא בב"ר פנ"ט, ח. ספרי האזינו לב, י. ילקו"ש כאן רמז קז, אבל בקיצור לשון ובשינויים. וע"פ המבואר לקמן בפנים פירוש מיוחד לרש"י בזה.

3) כ"ה הגירסא ברוב הדפוסים שלפנינו. אבל בדפוס ראשון ושני וכת"י רש"י ישנם כו"כ שינויים. ונסמנו לקמן אחדים מהם. והקרוב יותר לגירסא שלפנינו הוא בדפוס שני, וידוע שהוא מדוייק יותר מדפוס ראשון וכמה כת"י רש"י. וחתום עליו ר"ש אלקב"ץ (זקנו של בעל „לכה דודי") שהוגה על ידו. ולהעיר שי"א שזהו דפוס ג'.

4) כ"ה גם בדפוס ראשון ובכמה כת"י רש"י. ובדפוס שני הד"ה של פרש"י הוא „אלקי השמים". אבל נראה שטה"ד וחסר שם, כי אין ריוח והפסק לפני תיבת „אלקי השמים" כמו בכ"מ בדפוס שני שיש ריוח ונקודה לפני הד"ה.

5) ופשוט שאין לומר שמעתיק הל' כיון ש(זוהי רק תיבה אחת ה)שייכת „לאלקי השמים", שהרי מצינו כמ"פ שרש"י מעתיק רק התיבות שמפרש גם במקום שאינם ענין בפ"ע כ"א באים בהמשך לתיבה אחרת.

6) בדפוס ראשון ובכמה כת"י רש"י מעתיק רק „אשר לקחני" וכ"ה בספרי האזינו שם. ובדפוס שני ובכת"י אחדים ליתא גם זה.

נאָר דערפאָר ווייל דאָס שטייט פריער ביי „ואשביעך", און „ולא אמר ואלקי הארץ" קומט ליתר ביאור, ווייל נוסף על הנ"ל דמאי קמ"ל, איז עכ"פ האָט רש"י געדאַרפט שרייבן בהיפך הסדר „למעלה אמר ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ" און [מצד דעם ווערט די שאלה] דערנאָך „וכאן לא אמר ואלקי הארץ"[7].

ד) רש"י וויזט אַן דעם אָרט פונעם שינוי — מיטן וואָרט „(ולמעלה אמר) ואשביעך"[8] און דעם עצם שינוי (אַז למעלה שטייט „ואלקי הארץ") איז רש"י בלויז מרמז מיטן וואָרט „וגו" — איז עס אַ תמי' כפולה: די ווערטער „ואלקי הארץ", וואָס בנוגע זיי איז די שאלה, איז רש"י אינגאַנצן ניט מעתיק: און דוקא דעם וואָרט „ואשביעך", וואָס איז כלל ניט שייך צו דער שאלה איז ער יאָ מעתיק? — אַ סימן אויף דעם פסוק איז בכלל איבעריק: ווען רש"י זאָגט „למעלה אמר גם ואלקי הארץ" וואָלט מען געווואוסט וועלכן פסוק ער מיינט, ווייאַלד ער שטייט אין דעם זעלבן המשך, אינגאַנצן פיר פסוקים פריער?

ב. מען וואָלט לכאורה געקענט מסביר זיין (די לעצטע צוויי שאלות עכ"פ — ובדוחק), אַז רש"י'ס שאלה דאָ איז בעיקר מצד דעם וואָרט „ואשביעך" (אליעזר'ן): אין אונזער פסוק וואו אברהם אבינו זאָגט: „ה' אלקי השמים גו' הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם", וויבאַלד דאָ רעדט זיך וועגן פעולת השם דאָ למטה אויף „ולקחת אשה לבני משם", וואָלט דאָ געדאַרפט שטיין אויך „אלקי הארץ": דאָקעגן „למעלה אמר ואשביעך וגו" — דאָרט רעדט זיך וועגן דעם וואָס אברהם אבינו האָט באַשוואָרן אליעזר'ן („לא תיקח גו' ואל מולדתי תלך גו'") וואָס ער איז געווען „עבדו זקן ביתו"[9], דער „דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים"[10], וואָלט דאָך געווען געזונג צו משביע זיין אים „בה' אלקי השמים". ובפועל איז — פאַרקערט: אברהם האָט מוסיף געווען „ואלקי הארץ" ביי „ואשביעך" און זאָגט עס ניט אין דעם פסוק וואו דאָס האָט לכאורה יע געדאַרפט שטיין?

ס'איז אַבער שווער אַזוי צו מפרש זיין [נוסף אויף דעם וואָס עס בלייבן נאָך אַלץ שווער די אַנדערע שאלות הנ"ל], דלפ"ז האָט רש"י געדאַרפט ברייענגען (בתחלת פירושו ו)בעיקר דעם המשך וסיום הכתוב „הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם" (אַדער עכ"פ מרמז זיין דאָס מיט „וגו"), וויבאַלד אַז אין דעם באַשטייט דער עיקר השאלה.

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין כמה פרטים ודיוקים אין דעם תירוץ וביאור פון רש"י:

א) אויב כוונת רש"י בפירושו איז, ווי ס'איז משמע בפשטות — אַז מיטן שינוי לשון (פריער „אלקי השמים ואלקי הארץ" און איצט נאָר „אלקי השמים") האָט אברהם געמיינט מדגיש זיין דעם אונטערשייד, אַז „עכשיו כו' שהרגלתיו וכו' אבל כשלקחני כו'" — איז ניט מובן פאַרוואָס רש"י איז מוסיף „אמר לו עכשיו וכו'" און הייבט ניט אַן זיין ביאור

7) אבל זה שרש"י לא כ' פירושו על הכתוב דלמעלה „ואשביעך בה' אלקי השמים גו'" (כבב"ר וביל"ש), מובן, כי שם לא יודעים עדיין מהשינוי. משא"כ בב"ר שאינו מתחיל בקושיא אלא מפרש הענין.

8) עד"ז הוא בדפוס שני אלא שכנראה מעתיק שם גם „(ואשביעך) בה' וגו'". ובדפוס ראשון ובכמה כת"י מעתיק „ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ". אבל גם בזה יוקשה למה הוצרך להעתיק גם „ואשביעך גו'".

9) פרשתנו כד, ב.

10) פרש"י לך טו, ב.

„עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ" וכיו"ב, [ע"ד ווי ס'איז דער לשון אין ספרי און אין מדרש [11] וואו עס שטייט ניט „אמר לו"].

פון לשון „אמר לו" איז מוכח אז רש"י לערנט אז דער ענין פון „עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ כו"", האט אברהם מסביר געווען צו אליעזר'ן ניט בלויז דורך שינוי לשונו, נאר דורך אן אמירה מפורשת (בדבור) צו אליעזר'ן דא.

און אזוי איז אויך ניכר פון אריכות לשון רש"י: „שהרגלתיו בפי הבריות אבל .. שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא הי' רגיל בארץ" (ובפרט אין א לשון — מדבר בעדו); אויב אלץ וואס אברהם האט געזאגט איז געווען ניט מער ווי דער שינוי בנוגע „ואלקי הארץ", האט רש"י געדארפט נאר פאר־ענטפערן דעם שינוי — „עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ" — פון דער אריכות והסגנון איז מובן אז דאס האט אברהם געזאגט מפורש. איז ניט מובן: (א) וואו איז מרומז אין פסוק אז דא איז בכלל געווען אן אמירה פון אברהם צו אליעזר'ן, (ב) ובפרט — די פרטי הדברים אין דער אמירה?

ב) רש"י איז ממשיך „אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ": למאי נפק"מ אז דאס איז געווען אין דער צייט וועו „לקחני מבית אבי"? הן אמת אז רש"י באנוצט זיך מיט'ן לשון הכתוב וואס שטייט ביי דעם — „ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי", אבער אין פסוק איז דאך די כוונה אין אברהם'ס דבור גאר אן אנדערע (צו אויסרעכענען די טובות וואס דער אויי־בערשטער האט געטאן צו אים „לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דיבר לי וגו'", וואס דערפאר וועט ער אויך זיכער (וכההדגשה „הוא") ישלח מלאכו גו') [12] וואס די כוונה איז ניט נוגע אין דער הסברה פון דעם שינוי [13].

ג) ביים זמן פון „עכשיו" זאגט רש"י נאר „שהרגלתיו בפי הבריות", דאקעגן ביים זמן פון שלילה איז רש"י מוסיף „שלא היו באי עולם מכירים בו (ושמו לא הי' רגיל בארץ)" [14], דלכאורה אויך ביי עכשיו האט ער געדארפט מוסיף זיין דאס וואס איז בניגוד צום ערשטן ענין: שהכרתיו אצל באי עולם, וכיו"ב [15].

ד) רש"י באנוצט דא א נייעם (בפירו־שו) אויסדרוק „באי עולם" — ומשנה פון לשונו גלייך פאר דעם „הבריות". — ומסיים מיט א דריטן לשון „בארץ"!

ה) בא „בריות" זאגט ער „הרגלתיו" בא „בארץ" — „שמו לא הי' רגיל" — בא „באי עולם" — „מכירים בו".

ד. וועט מען דאס אלץ פארשטיין בהקדים א תמי' כללית אין דעם פרש"י:

---

11) ראה מ"מ שנסמנו בהערה 2. אבל להעיר שבספרי הוא בסתמא (לא דברי אברהם). ובב"ר ובילש „עד שלא הודעתי אותו לבריותיו כו" (שהוא דברי אברהם). אבל גם שם אינו מפורש שזה הי' אמירה לאליעזר.

12) אבל ראה רשב"ם, רד"ק וחזקוני כאן.

13) וכמו שהוא בספרי ובב"ר שאינו מדגיש הזמן שלא הי' „אלקי הארץ" והזמן שנתפרסם כ"א — שזה הי' ע"י פעולת אברהם.

14) בדפוס ראשון ובדפוס שני ובכו"כ כת"י רש"י ליתא הסיום „ושמו לא הי' רגיל בארץ".

15) גם צלה"ב: לכאורה הו"ל לרש"י לפרש בסדר הפוך — מתחלה מה שאמר על אתר, בכתוב זה „ה' אלקי השמים" דכשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא כו', ולאח"ז מש"א בכתוב לפנ"ז „אבל עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות" דזהו עיקר ההדגשה כאן. וכ"ה בב' כת"י רש"י (ה"א קלא. ה"א קעג).

וואָס איז בכלל נוגע דאָ, אין דעם המשך הדבור פון אברהם'ן מיט אליעזר'ן וועגן אַ שידוך פאַר יצחק'ן, דער ענין אַז „עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ כו' אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ"?

איז דער ביאור בזה: בשעת אברהם האָט באַשוואָרן אליעזר'ן „אשר לא תיקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו כי אל ארצי ואל מולדתי תלך גו", איז פאַרשטאַנדיק, אַז אברהם וויל ניט פאַר יצחק'ן אשה מבנות הכנעני, כאָטש אפילו אַז „אנכי יושב בקרבו" — זיי זיינען נאָענט צו אברהם און אונטער זיין השפעה, פונדעסטוועגן וויל אברהם דוקא פון „(ארצי ו)מולדתי". ובפשטות הטעם — צוליב דער מעלה וואָס זייענדיק פון משפחת אברהם זיינען זיי מצד עצמם בעסער, איידעלער, און נאָענטער צו די תכונות פון אברהם[16].

האָט אליעזר דערויף געפרעגט: „אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי .. ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם": וויבאַלד אַז דאָס איז דאָך אַן אָרט וואָס „יצאת משם", אברהם קומט פון דאָרט'ן, האָט דאָרט געלעבט, וואָלט מתאים געווען אַז „אשיב את בנך" אהין. און בשעת אברהם האָט אים געענטפערט: „השמר לך פן תשיב את בני שמה" האָט געמוזט ביי אליעזר'ן ווערן אַ תמי' גדולה — ממנ"פ: אויב דער אָרט וואָס „יצאת משם", וואָס איז ארצו ומולדתו פון אברהם האָט אין זיך אַזאַ מעלה אַז דוקא פון דאָרטן ולקחת אשה לבני — פאַרוואָס זאָל ער יצחק'ן ניט אומקערן אַהין[17]?

ולאידך, אויב ס'איז בעיקר וויכטיק און חשוב דער אָרט וואו אברהם געפינט זיך איצט, ער וויל ניט אַז יצחק זאָל אַוועקגיין (פון השגחת והשפעת אברהם) אפילו אַהין וואו ס'איז געווען מולדתו של אברהם (ווייל די השפעה פון אברהם אויף די וואָס ער איז „בקרבו" וועגט איבער די מעלה פון „ארצו") — איז פאַרוואָס זאָל ער ניט נעמען „מבנות הכנעני" וויבאַלד אַז „אנכי יושב בקרבו"?

מוז מען זאָגן אַז אברהם האָט עפעס געזאָגט אליעזר'ן וואָס האָט פאַרענטפערט די תמי' — הגם דער ענטפער איז ניט מפורש אין די פסוקים — און דאָס איז כוונת רש"י בפירושו „ולא אמר ואלקי הארץ ולמעלה אמר ואשביעך וגו": (א) דערפון איז מוכח אַז אברהם האָט געגעבן אַן ענטפער אויף דער תמי', ובמילא (ב) איז מובן אַז דער ענין פון „עכשיו הוא אלקי וכו' אבל כשלקחני וכו" איז נוגע צום תוכן השליחות פון אליעזר.

ה. והביאור:

רש"י שטעלט זיך אויף די ווערטער „ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי" און איז מדייק אַז וויבאַלד אַז „ברא אלקים את השמים ואת הארץ" און פונדעסטוועגן „ולא אמר ואלקי הארץ", איז מוכח אַז די ווערטער „אלקי השמים" זיינען ניט געזאָגט אלס סתם שבח פון דעם אויבערשטן וויבאַלד מען דערמאָנט זיין נאָמען[18] (וע"ד „א-ל עליון

16) וראה כלי יקר כאן. לקו"ש ח"י ע' 256.

17) דאיז לומר דטעמו של אברהם שלא רצה שיצחק יצא לחו"ל בכלל הוא מפני שהוא עולה תמימה, כי הרי פשיטא שיצחק ידע שהוא עולה תמימה, ובכ"ז הי' דעתו לרדת מצרימה (תולדות כו, ב ובפרש"י) והוזקק לציווי (והודעה) אז ש„אל תרד מצרימה גו' גור בארץ הזאת" — מובן שעד אז לא הי' עדיין איסור זה. וראה בארוכה לקמן ע' 200 ואילך.

18) ולכן מעתיק גם תיבת „ה'" (ומכיון שמ"ש

קונה שמים וארץ" וואס שטייט פריער [19]) — וואָרום דעמאָלט האָט ער געדאַרפט זאָגן דעם שבח בשלימותו, זאָגן אויך „ואלקי הארץ":

„ולמעלה אמר ואשביעך וגו'": אויך למעלה, וואו עס שטייט „אלקי השמים ואלקי הארץ", וויבאָלד דאָס איז געזאָגט ביי „ואשביעך", וואָס ביים דערמאָנען דעם שם ה' אינמיטן בא"א שבועה איז ניט מתאים צו מפסיק זיין מיט סתם דברי שבח [20] (און דעריבער איז רש"י מעתיק „ואשביעך", ווייל דערפון איז דער הכרח אז „וגו'" [אלקי השמים ואלקי הארץ] איז ניט סתם א שבח).

נאָר מ'מוז אָננעמען, אז סיי „אלקי השמים" דאָ און סיי „אלקי השמים ואלקי הארץ" — „למעלה" זיינען נוגע צום תוכן דברי אברהם צו אליעזר'ן, דערמיט האָט ער מסביר געווען די תמי' הנ"ל: ממנ"פ וכו' (דערפאַר מוז רש"י זאָגן „אמר לו" — ס'איז ניט סתם א לימוד וביאור השינוי, נאָר אָן ענין וואָס אברהם האָט געזאָגט און מסביר געווען צו אליעזר'ן).

און היות, אז ער האָט משנה געווען בלשונו — פריער „אלקי השמים ואלקי הארץ" און איצט נאָר „אלקי השמים" — איז מובן אז אין דעם שינוי איז מרומז די הסברה פון אברהם צו אליעזר'ן:

„אמר לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות", וואָס דערמיט פאָלט אָפ די תמי' פאַר-

אלקי השמים אי"ז בשביל לשבחו הרי ה' מספיק שיאמר רק ה'. וכ"כ במשכיל לדוד כאן).

19) לך יד, יט.

20) לא מסתבר שנאמרו בשביל להוסיף חומר בהשבועה — דמכיון שהשביע את עבדו זקן ביתו וכו' (ואשביעך) לא הי' צריך לזה (כנ"ל ס"ב). ובוירא (כא, כג): השבעה לי באלקים — ותו לא. ועד"ז בכ"מ.

וואָס אברהם וויל ניט נעמען פון די „בנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו" — וואָרום הגם אז „עכשיו" איז דער אויבערשטער דאָ (במקומו של אברהם) אויך „אלקי הארץ" דורכדעם וואָס אברהם האָט דאָ מפרסם געווען אלקותו ית' בעולם, האָט דאָס אָבער נאָך ניט משפיע געווען אויף די בנות המקום ביז צו זיין ראוי אלס שידוך פאַר יצחק'ן, וויייל דאָס איז נאָר אין אן אופן „שהרגל-תיו בפי הבריות" — בלויז אָן ענין פון רגילות „בפי הבריות", אָבער ניט קיין שינוי אין הנהגה און אין מעשה.

„אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא הי' רגיל בארץ": לאידך גיסא האָט אָבער קיין אָרט ניט צו ברענגען יצחק'ן אינעם ארץ פון „בית אבי", וויייל די השפעה פון אברהם, דער „ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם" [21], ביז צום ווערן אויך „אלקי הארץ" (לכה"פ אין אן אופן פון „הרגלתיו בפי"), איז ערשט געווען שפעטער נאָכדעם ווי „לקחני מבית אבי"; „אבל כשלקחני מבית אבי וכו' לא הי' רגיל בארץ" — ובמילא איז דער אָרט פון „בית אבי" געווען (און געבליבן) אין אן אופן וואו ס'איז געווען נאָר „אלקי השמים ולא אלקי הארץ" [22], זיי האָבן ניט מכיר געווען דעם אויבערשטן, און „שמו לא הי' רגיל בארץ".

21) וירא כא, לג. וכפרש"י שם. ולהעיר מפרש"י לך יב, ה. וראה לקמן הערה 31.

22) ועפ"כ ז"ז מובן החילוק והשינוי דפרש"י מהספרי וב"ר וילש: בהנ"ל מפרש רק החידוש שעשה אברהם ד„המליכו על השמים ועל הארץ" (ספרי שם) „הודעתי אותו לבריותיי" (ב"ר שם), ולא עסוק בפי' דברי אברהם בהכתובים שלפנינו, ולכן נאמר בסתמא „עד שלא בא אברהם אבינו לעולם כי' לא הי' הקב"ה מלך כו'" (ספרי שם) „עד שלא הודעתי אותו לבריותיו כו'" (ב"ר שם).

וא"ו. דערביי איז רש"י משנה די תוארים וכו' כנ"ל — דאָ זעט מען ווידער אמאָל אויף וויפיל יעדער וואָרט בפרש"י איז בתכלית הדיוק.

ובהקדם עכ"פ בקיצור, ועל הסדר: אז הוחל לקרוא בשם ה'[23] — איז רש"י מפרש אז מ'האָט געמאָכט חולין פון שם ה', מ'האָט מיט עם געפרופן אדם און עצבים.

ויקרא שם בשם ה' א־ל עולם[24] — איז רש"י מפרש אז אברהם האָט דאָמאָלס אויפגעטאָן אז מ'זאָל וויסן, אז ניט משלי אכלתם נאָר משל מי שאמר והי' העולם די וועלט געהערט צו „אלוקה העולם". — ע"פ כהנ"ל איז מובן — אז

א) פון ימי אנוש — האָט מען אלץ געווואוסט פון שם הקב"ה נאָר מ'האָט עם געמאָכט חולין, וואָס דאָס באָווייזט אז לא היו מכירים בו (בהקב"ה).

ב) פאָר אברהם'ס „ויקרא" האָט מען געפֿרעכנט אז „משלי אכלתם" און עד"ז בא יעדער זאָך וענין — איז פאָר־שטאָנדיק אז שמו לא הי' רגיל, וואָרום אלץ איז געווען אַדער שלו, אַדער של חברו וכו'.

ג) במילא איז מכירים אז ער איז „אלקי השמים", אָבער „באי העולם" (אייַדער אברהם'ס „ויקרא" — דער רייַדן צו זיי) — לא היו מכירים בו[25], זיי האָבן געמיינט אז „משלי אכלתם" און

ד) „בארץ" איז ניט רגיל רעדן וועגן „שמים" איז דערפאָר אויך שמו ניט געווען רגיל (כאָטש מ'האָט מכיר געווען שמו, אלקי השמים).

ה) אברהם האָט מרגיל געווען ניט נאָר „שמו", נאָר אויך הרגלתיו, עם אַליין — אלס „אלקי הארץ" — בא יעדער אכילה וכו' 1) האָט ער זיי געזאָגט אז „משלו אכלתם" 2) אמר להם ברכו (בפי').

ואו) הנפש אשר עשו בחרן זאָגט רש"י אז ער האָט זיי מגייר געווען[26] האָבן זיי אויך מכיר געווען בו, אָבער בנוגע „בריות" איז געווען נאָר „הרגלתיו בפי", אָבער ניט מכירים.

ז. דער ביאור בפנימיות הענינים:

לכאורה דאַרף מען פֿאַרשטיין: דאָס וואָס אברהם האָט אויפגעטאָן „עכשיו" איז דאָך געווען, אז דער אויבערשטער איז אויך „אלקי הארץ", וואָרום „אלקי השמים" איז ער דאָך אלעמאָל געווען — היינט פאָרוואָס איז עס רש"י כופל ומאריך: „עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ כו' אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ", און ער זאָגט ניט בקיצור: „עכשיו הוא גם אלקי הארץ אבל כשלקחני מבית אבי לא הי' אלקי הארץ"[27]?

איז די הסברה אין דעם[28]: בשעת אברהם איז געווען בחו"ל אין חרן, איז זיין מדריגה געווען אין אַן אופן פון העלם פון דער בחי' החכמה, און דערי־בער איז זיין נאָמען דעמולט געווען

23) בראשית ד, כו.

24) ויירא כא, לג.

25) ובפרט ע"פ פרש"י (וירא יח, יט): מקרבו אצלו (ויותר מזה) ויודעו (ויותר מזה) ומכירו.

26) לך יב, ה ובפרש"י.

27) להעיר מהגירסא באי מכת"י רש"י „לא הי' אלא אלקי השמים ולא אלקי הארץ" ובכ' כת"י רש"י (דלעיל הערה 15) „אבל עתה הוא אלקי הארץ".

28) בהבא לקמן — ראה תו"א לך יא, א ואילך. מאמרי אדה"ז — הנחות הר"פ ע' ה ואילך. תו"ח לך פג, ד ואילך. צ, א. אוה"ת לך תתרעה, א ואילך (בביאור השאלה למה לא נאמר בתורה מעלת אברהם שהי' מאכיל אורחים עד שבא לא"י). וראה בפרטיות בספר הערכים־חב"ד ח"א ערך אברהם. וש"נ.

„אברם" — אב רם, לשון רוממות והעלם; און דאָס איז אויך דער ענין פון „חרן" וואָס איז בגימטריא „גרון", וואָס גרון איז מפסיק די המשכה פון שכל צו מדות.

עד"ז איז אויך געווען אין דער המשכה וואָס איז נמשך געוואָרן דורך זיין עבודה, אז ער האָט ממשיך געווען תוספות אורות למעלה באצילות, די המשכה איז אָבער ניט אַראָפגעקומען אין בי"ע און אין עוה"ז.

ערשט נאָכדעם ווי דער אויבער-שטער האָט אים געזאָגט „לך לך מארצך וממולדתך גו' אל הארץ" און ער איז געקומען אין ארץ ישראל, איז דעמולט געווען די ירידה און המשכה פון העלם המוחין אין מדות, ביז איז מלכות בחי' ארץ[29]; און דעמולט זיינען אויך די תוספות אורות, וואָס אברהם האָט ממשיך געווען אין אצילות, אַראָפ-געקומען אויך למטה בבי"ע און עוה"ז.

וואָס עפי"ז איז מובן דער טעם וואָס נאָר „עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ"[30], אָבער „כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ" — הגם אז אויך ב„בית אבי" אין חרן האָט אברהם געטאָן אין מפרסם זיין אלקות אין וועלט[31], ווייל היות אז דעמולט איז מדריגתו געווען בבחי' העלם המוחין, האָט דאָס ניט גע'פועל'ט אין וועלט, אָז עס זאָל זיין „אלקי הארץ".

און דאָס איז אויך דער טעם וואָס אברהם האָט געזאָגט „אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים (ולא אלקי הארץ)", וואָרום אויך ב„בית אבי" האָט אברהם גע'פועל'ט דורך זיין עבודה אין דעם ענין פון „אלקי השמים", עס זאָל נמשך ווערן תוס' אורות אין אצילות; נאָר דעמולט איז געווען וואָס „ולא אלקי הארץ", אז עס איז ניט נמשך געוואָרן אין וועלט.

ח. לויט דעם וועט מען פאָרשטיין וואָס ער האָט געזאָגט „עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ" — וואָרום אויך אינעם ענין פון „אלקי השמים" איז געווען אָ חידוש אין „עכשיו" לגבי פריער:

דאָס וואָס אברהם האָט עכשיו גע'-פועל'ט אז עס זאָל זיין אויך „אלקי הארץ", אז די המשכות דלמעלה אין אצילות זאָלן נמשך ווערן אויך בבי"ע[32], איז געווען מצד דעם וואָס עס איז נמשך און נתגלה געוואָרן דער העלם החכ' וואָס איז העכער פון אצילות. די תוס' אורות וואָס אברהם האָט פריער ממשיך געווען אין אצילות זיינען געווען אויף וויפל ס'איז אויסגעשטעלט לכתחילה אין השתלשלות, בשעת אָבער דער אויבערשטער האָט אים געזאָגט (וואָס דאָס איז אויך — נתינת כח אויף דעם) „לך לך מארצך וממולדתך גו" און ער איז אַרויס פון חרן אין א"י, דעמולט איז נתגלה געוואָרן דער אב רם, דורך דעם וואָס אין עם איז נמשך געוואָרן פון העלם שלמעלה מזה, עס איז געוואָרן דער קישור וחיבור פון מאציל מיט

29) תו"א שם יא, ב. ועוד. וראה תוד"ה אמר ברכות מ, ב. רא"ש שם (סכ"ג). רבעה"ת כאן (ועוד) דאלקי אברהם הוי כמו מלכות דהמליכו כו'.

30) להעיר מאוה"ת כאן עה"פ (תשצ, א ואילך) השייכות דאלקי הארץ לנשואי יצחק ורבקה ועבודת אברהם.

31) ויתירה מזה נאמר „את הנפש אשר עשו בחרן — אברהם מגייר כו'" (לך יב, ה ובפרש"י). אבל להעיר מתו"א יב, ריש ע"א „כי אחרי שנקרא אברהם בה"א שע"ז המשיך התגלות בבחי' מל' .. הי' יכול להעלות ניצוצות כו' וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו כו'" (ומשמיט תיבת „בחרן"). וראה לקו"ש ח"י ע' 89 הערה 14.

32) ראה תו"ח ואוה"ת שבהערה 28.

נאצלים, און ע״י עבודת אברהם איז נמשך געווארן תוס׳ אורות באצילות מער ווי עס איז אויסגעשטעלט ע״פ סדר ההשתלשלות.

קומט אויס, אז אויך דער ענין פון „אלקי השמים״, וואס אברהם האט גע־פועל׳ט „עכשיו״, איז געווען אין א העכערן אופן ווי „כשלקחני מבית אבי״: ואדרבה, מצד דעם עילוי והוספה וואס עס איז געווארן אין „אלקי השמים״, אין דער המשכה ויחוד אין אצילות, האט זיך דורכדעם אויפגעטאן דער ענין פון „אלקי הארץ״, אז דער העלם פון אצילות זאל נמשך ונתגלה ווערן אויך בבי״ע, ביז למטה.

ט. אעפ״כ, וויבאלד דאס איז גע־ווען קודם ביטול הגזירה וואס דאמאלס „התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים״, וואס האט זיך אויפ־געטאן ביי מ״ת[33] [איז הגם אז עבודת אברהם ביציאתו פון חרן לא״י איז געווען די הכנה צום חיבור עליונים ותחתונים במ״ת[34]], האט די עבודה פון אברהם ניט געפועל׳ט א שינוי און אן עלי׳ אין מהות פון עניני העולם און די בריות שבהם[35], אז עס זאל זיין אלקי הארץ אין אן אופן פון הכרה, נאר ניט מער ווי „הרגלתיו בפי הבריות״.

(משיחת ש״פ חיי שרה תשל״ב)

---

33) שמו״ר פי״ב, ג. וש״נ.

34) ראה אוה״ת לך תרפז, ב. וראה תרא שם יא, ג. תרח פז, ב. ובכ״מ.

35) וראה לקו״ש שבהערה 31, גם ביחס האבות עצמם שאצל יעקב דוקא הי׳ עבודתו בירור עניני עולם לקדושה, משא״כ אברהם.